

רוממות

מתורתם של בני רמות א'

גליון 3 | פרשת וישב | תשע"ח

אתרא דמר רבני השכונה

זמן הדלקת נ"ח בערב שבת

מורינו הגאון רבי ישראל גואלמן שליט"א

(נערך ע"י הרב שלמה מנחם בלנדר)

רבים נוהגים בערב שבת חנוכה להדליק נ"ח 25 דקות קודם השקיעה כמובא בלוח לא"י. וכשיש לו כמה בנים יל"ע האיך יעשה, שהרי הוא רוצה להדליק 25 דקות קודם השקיעה ולא קודם לכן, ואם בניו ידליקו אחריו הוא קרוב מדי לשבת, ואם ידליקו לפניו נראה מד' הרמ"א והמג"א שהבן שהדליק ראשון קיים את עיקר המצוה והאב יקיים רק הדור מצוה דמהדרין מן המהדרין. דברמ"א (סי' תרע"ד) כתב שנהגו שלא להדליק נר חנוכה זמ"ז וביאר הרמ"א משום דבנר אחד סגי ושאר המנורות נחתי דרגא שהם רק הידור. ואמנם הרעק"א (תנינא י"ג) פליג וס"ל שגדר הדלקת מהדרין הוא שיוצא יד"ח בהדלקתו ואינו יוצא המצוה בהדלקת בעה"ב, וע"כ אין חשש במה שמדליק מנר בעה"ב. ולדבריו אין נפקותא בכך שהאב ידליק אחרי הבנים, שכל מנורה ומנורה היא עיקר המצוה. ונידון דידן כיצד יעשה הוא לדעת הרמ"א והמג"א.

והנה בלוח לא"י כתב הטעם לאחר את ההדלקה ל-25 דק' משום שהנרות קטנים ולא ידלקו חצי שעה משתחשך. ברם אי מה"ט הרי בזמנינו שהשמן מצוי אין צריכים לכך. אך נראה דעיקר הטעם להנהיגה זו הוא ע"פ דברי השעה"צ תרע"ט ז' שמש"כ האחרונים שבער"ש חנוכה ידקדק להתפלל מנחה קודם הדלקת נרות היינו דוקא במי שמדליק זמן רב לפני השקיעה שנמצא שנהג בשיטת ר' יהודה דפלג המנחה ליליא והוי תרתי דסתרי, אך אם מדליק מעט זמן לפני השקיעה הוי זמן הדלקה אף לרבנן ושפיר יכול להתפלל מנחה אח"כ.

ומה הוא השיעור, אמר הגר"ח פ' שינברג זצ"ל שהוא חצי שעה, כהרבה 'סמוך' שבש"ס שהוא חצי שעה, ועי' בה"ל תרע"ב ד"ה ולא, דקרוב לחצי שעה קודם השקיעה לא הוי בכלל לא יקדים.

נמצא שזמן ההדלקה 25 דק' שהוא בתוך החצי שעה הוא עיקר הזמן של הדלקת נ"ח ומקיים המצוה אליבא דרבנן דר' יהודה.

ולפי"ז נמצא שיוכלו בני ביתו להדליק כארבעים דקות והוא ידליק בתוך מחצית השעה, נמצא שלדעת רבנן רק הוא הדליק נ"ח בעיקר הזמן, ונמצא שקיים את עיקר ההדלקה אף לדעת הרמ"א.

ונראה דלרבנן יכול לקבל תוספת שבת רק מהזמן זה שהוא סמוך לשקיעה (וכ"כ בתשובות והנהגות ח"ד ס"א) ומטעם זה יש להורות שאף בשאר ער"ש אין ראוי להקדים להדליק נרות לפני הזמן הנהוג, ומה שלפעמים מפרסמים בשם גדולי ישראל להקדים את ההדלקה בעשר דקות בזמני צרה וכדו', היינו רק לשאר המקומות שמדליקים כעשרים דקות לפני השקיעה אבל אין כדאי להקדים לפני 40 דקות. והמחזירים אחר סגולת הקדמת השבת יורו שכל בני הבית יקבלו שבת בזמן זה. (וראה בתשובות והנהגות ה' ס"ט) שבמקומות שאין מנהג של ארבעים דקות אין להם להקדים לפני מחצת השעה וכנ"ל).

מדור היא שיחתי הוקדש ע"י ידידנו הנכבד

רבי שמואל וולס שליט"א

לרגל בר המצוה של בנו כמר אלכסנדר נ"י.

יזכו ההורים לרוב נחת ממנו וכל יוצ"ח

דבר הגליון

אמרו חכמים (ברכות לב): ארבעה צריכים חיזוק, תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ. ופי' רש"י שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כוחו. מחדשים לנו כאן חכמים שבכל תחום בחיי האדם אין לסמוך רק על ההרגל הטוב, ובכדי לשמור על הקיים צריך תמיד להתחזק ולהתאמץ. חיזוק זה יפה שייעשה לא רק בנתינת מסמרות בדבר הקיים כבר, אלא חלק מהחיזוק הוא לתת למהות להתפתח ולמצוא אפיקים נוספים, שמלבד העשרתם, כוחם יפה בחיזוק העיקר גופיה. בגליון זה נעשה ניסיון להתחזק בדברי תורה בהדי ציבורא, בנתינת במה לדברי תורה נאים ונעימים, היוצאים מתחת ידי חכמי ורבני שכונתנו. וגליון זה כפילים הוא לתושיה בחיזוק, שהרי קי"ל בתלת זמני הוי חזקה. שפתותינו לא נכלא מלהודות לנותן התורה שמחדש בטוב בכל יום תמיד וכמה סיעתא דשמיא שפוכה על הגליון הזה מעת היווסדו ועד עתה.

אתרמי מילתא שעומדים אנו בפתחם של ימי החנוכה הבעל"ט, וחלק נכבד מהגליון עוסק בענייניהם. אין זמן יפה ליצריים חיזוק' כמו ימי חנוכה בית חשמונאי. כל עצמה של חנוכה זו מיוחדת בכך שאין היא חנוכה המשכן שנעשתה בשעת הקמתו הראשונה, אלא חנוכה זו באה בעיצומו של בית שני העומד על תילו, ומה צריכים לחנוכה באמצע ימי הבית. אלא שברבות השנים ובתקופה הזו, שלטה יד בבית הזה וחיללוהו. ואין זה מקרה הבא מן החוץ בלבד, רק ההתיישנות שלטה מבפנים, כשנחרשו הכהנים מן העבודה (ב"ח), ולכן הוצרכו לעשות חיזוק חדש לבית הישן. ומה נאה להתבונן שתקנתם היתה להאיר נרות, ומה באים הנרות לעשות, וכי הם מייצרים מציאות חדשה? אין הם אלא מגלים את הקיים. וזו מהות החיזוק האמיתי, לבוא בסופו של דבר למצב שרואים באור חדש את מה שהיה קיים עד כה. ובכן, אשרינו מה טוב חלקנו במה שזוכים אנו בכל יום לעסוק בתורה ובמצוות, ואילולי נתרגלנו לא היינו מאמינים. יפים ימים אלו לפסוע לעת ערב במבואות שכונתנו אל מול אלפי הנרות הניבטים מכל בית, ולהתבונן כמה מאור 'תורה שבעל פה' שפוך ומשוך בין השבילים הללו הנכבשים בטפיפות רגלי תלמידי חכמים האצים אל בתי המדרשות דבר יום ביומו. וכשם שראינו אור זה כן נזכה ונחזה בעת 'תרבה האור וישוב למקורו במנורת ההיכל. אכ"ר.

בקשתנו שטוחה קדם הת"ח הרבים שנוצרים את חידושיהם היקרים כבבת, אנא יאותו להשפיע מדברי תורתם עלי גליונו. הטיחה בכתיבת ענין קצר ושליחתו, הלא מצער היא אל מול החשיבות הרבה בהפצת ד"ת בציבור ונטילת חלק בפלפולא דאורייתא המקיף את מקומו. ואף הכותב נוטל פירותיו בעוה"ז בזכירתו לעין ביקורת ומשא ומתן בדבריו.

הגליון הבא ייצא בס"ד לקראת שבת פרשת ויגש.

מדור 'היא שיחתי' יוקדש לענין 'קידוש והבדלה'.

מדור 'רחבה מצותך' מוקדש לכלל עניני התורה, כאשר היתה באמנה אתנו.

נשוב ונשנה כללי ההגשה: לכל היותר 300 מילים וכל המקצר ה"ז משובה. הגליון מיועד לדברים שיש בהם ענין לכלל הציבור בהערה או חידוש קליטים, ולא לסיכומים וליקוטים. ניתן ורצוי לשלוח תגובות תמציתיות על הנכתב בגליונות קודמים. יש להגיש בצורה מוסברת וערוכה לרבים: יעקב פרוסקין, חיים לייב פרצוביץ, שמעון בן יוסף, שלמה אנגל, ישי לסר, נתנאל אסרף, יעקב וסלי, משה גפני. כמו"כ לתיבת דוא"ל. weiss@okmail. yrlessor@gmail.com או: co.il

בענין 'מסובב במצוות'

הרב שלום ביטון

בש"ע תרע"א, ז: מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונ"ח משמאל. וכ' במ"ב: ויהיה מסובב במצוות.

ויש להסתפק בגוונא שמדליקין כמה מבני הבית בפתח (לשית הרמ"א), או כמה שכנים שמדליקין בפתח החצר, ואחד כבר הניח נר חנוכה שלו משמאל, האם השני שבא להדליק, כיון דכבר מוקף במצוות ידליק בימין, דהדרין לעיקר הדין שתמיד ימין עדיף כמו מקום דליכא מזוזה, או דלמא בעינן שיהיה מוקף במצוות שלו בדוקא, ומש"ה השני נמי ידליק משמאל.

ויש בזה צד לומר שידליק בשמאל דלא פלוג רבנן בתקנתם, ומאידך יש עוד צד לומר שידליק בימין גם לולי מעלייתא דימין עדיף, ומשום שאז ירויח להיות מסובב ביותר מצוות, דיהיה מסובב במזוזה ונר חנוכה מצד אחד, ומצד אחר בחנוכה של חבירו ונמצא שמוקף בנ"ח משני צדדים, וזה עדיף מאשר שידליק בשמאל ואז נ"ח אינו מקיפו כלל, דשני הנרות חנוכה יהיו בצד אחד.

ובספר הליכות שלמה מועדים מהגרש"ו צוק"ל [פרק י"ד ג'] מ"ט שידליק משמאל דלא פלוג רבנן בזה, ובשם הגר"ח שליט"א [ספר חנוכה פ"א סי"ב] מ"ט דידליק השני בימין.

ובאמת יש לדון אם שייך "מסובב במצוות" בב' חנוכיות, ונפק"מ בפתח שאין בו מזוזה כלל ובאים ב' להדליק, האם ידליקו אחד מזה ואחד מזה או תרויהו בימין, דדילמא המושג מסובב במצוות זהו בב' מצוות נפרדות, אבל בב' מצוות כהדדי דלמא לא שייך זה.

ולכא"ו היה נראה להוכיח מהא דפסק בש"ע (או"ח סי' ח' סע' ד') "מחזיר שתי ציציות לפניו ושתים לאחוריו כדי שיהיה מסובב במצוות". מיהו יש לדחות, דהתם את גוף המצוה יכול לעשות באופן שיהיה מסובב במצוות, אולם לסובב עצמו בחנוכה ועוד חנוכה אפשר דאין ענין בזה. ויעוין היטב בשבות יעקב (ח"ב סי' מ"א) שכ' להדיא דבכה"ג ידליקו אחד מזה ואחד מזה, דעל ידי זה יהיה מסובב בב' נרות חנוכה שלו ושל חבירו, עכ"ל.

מיהו בעיקר הדבר יש לדעת, שבלשון הראשונים לא מוזכר כלל שדין מזוזה בימין נר חנוכה בשמאל המוזכר בגמ' (שבת כ"ב ע"א), הוא מדין מסובב במצוות, ורק הרבה מן האחרונים הזכירו לשון זה, והובא במשנ"ב. וכן ראיתי שהעיר בספר בש"ת מנחת יצחק (חלק י' סימן נ"ב) שהביא לשון מסכת סופרים (פרק כ' הלכה ה') "נר חנוכה מצוה להניחו בפתח הסמוך לרה"ר משמאל, שתהא מזוזה בימין ונ"ח בשמאל, לקיים מ"ש מה יפית ומה נעמת מה יפית במזוזה ומה נעמת בחנוכה", וכ' עלה "משמע דלא תלוי בהא דיהא מסובב במצוות" וכו'. ולפ"ז אין ענין כלל של מסובב בחנוכיות, ופשוט.

בענין הנחת נר חנוכה בשמאל או למטה מעשרה

טפחים

הרב מרדכי הלוי פטררובינד

כתב בש"ע (סי' תרע"א סע' ו') דמצוה להניח נר חנוכה למטה מעשרה טפחים. ועוד כתב הש"ע (סי' תרע"א סע' ז') דמצוה להניחו בצד שמאל של הפתח. ויל"ע במי שיכול להניח או בשמאל הפתח למעלה מ"ט, או בימין הפתח בתוך י"ט. [וזו שאלה מצויה כשיש כמה המדליקים בפתח אחד].

ויעוין בספר נר חנוכה (פ"ג הערה מ"ו) שהביא מהגר"א פילץ שליט"א דמסתברא דתוך עשרה עדיף משום שזהו הידור בגוף המצוה של הפרסומי ניסא דנר חנוכה, משא"כ בהדלקה בשמאל אין בזה הידור במצות נר חנוכה אלא הידור לגברא הנכנס שיהא מסובב במצוות. ומאידך בספר פניני חנוכה (עמ' פ"ז) כתב בשם הגריש"א דעדיף להדליק בשמאל למעלה מ"ט, דבזמננו שמדליקין בחנוכה ניכר לכל שמדליק לצורך מצות חנוכה גם כשהוא למעלה מ"ט.

ולכאורה נראה להכריע להעדיף להדליק בשמאל למעלה מ' טפחים מכמה טעמים נוספים.

ראשית יש לדחות את הטענה שהענין של תוך עשרה עדיף משום שהוא בגוף המצוה של פרסומי ניסא ולא רק הידור בגברא, דיל"ל שגם הענין של נר חנוכה בשמאל נקבע כהלכה בהלכות חנוכה, למרות שיסודו הוא כדי שיהיה מוקף במצוות, דסו"ס כשאמרו בגמ' והיכא מנח ליה וכו', קבעו זאת בדיני הדלקת נר חנוכה. [ועי' בספר נחמתי ישרון (חנוכה עמ' צ"ט) מה שדקדק בשית הרמב"ם דדין ההדלקה בשמאל הוא מדיני תורת מקום הדלקת נר חנוכה].

וכבר מצאנו שהענין של שמאל קודם גם לדינים שהם משום פרסומי ניסא, דיעוין במשנ"ב (סי' תרע"א סקל"ד) שכתב ב' טעמים להא דאם אין בפתח מזוזה מניח הנרות בימין, או משום דכל מידי דמצוה ימין עדיף, או משום דאיכא פרסומי ניסא טפי שהכל פונין לצד ימין. והנה סברא זו דבימין איכא פרסומי ניסא טפי היא גם בפתח שיש בו מזוזה, ואפילו הכי אמרין שכשיש מזוזה מניח משמאל, ועיין.

ועוד נראה דאף אם היינו אומרים שהמצוה של שמאל היא רק דין חיצוני בגברא, מ"מ יש להעדיף מצוה זו, שהרי הראשונים נחלקו בעיקר הענין אם בכלל יש מצוה להדליק תוך י"ט, ויסוד המחלוקת הוא איך להכריע בסוגיית הגמ' בב"ק (סב:), האם כרבינא משמיה דרבא שלמד מדברי ר"י דמצוה להניחה בתוך עשרה, או כדחיית הגמ' לדבריו. ועי' בב"ב (תרע"א סע' ו') שהביא את השיטות. ויעוין"ש בב"י שכתב דלענין מעשה נראה שצריך להניחה בתוך עשרה, כיון דלהנך רבוותא מצוותה בתוך עשרה, ולהרי"ף והרמב"ם מצוותה בין בתוך עשרה בין למעלה מעשרה, "הילכך למיעבד כמצוה אליבא דכולי עלמא עדיף דהיינו בתוך עשרה". ומבואר בב"י שכל הטעם שהכריע כשאר הראשונים שמצוה בתוך עשרה הרי זה משום שעדיף שכן יוצאים יד"ח אליבא דכו"ע ואין בזה הפסד. ונמצא דכל היכא שתהיה איוו עדיפות להדליק למעלה מעשרה, כגון בנדו"ד שכן יתקיים דינא דגמרא להדליק בשמאל, יש לעשות כן, אף אם זו מעלה חיצונית, ויש להכריע כב' עמודי הוראה, הרי"ף והרמב"ם, כדי שלא להפסיד את המצוה להניח בשמאל. [ובלא"ה י"ל דכיון שהמעלה של תוך עשרה שנויה במחלוקת, והמעלה של שמאל הפתח נפסקה בגמ' ובכל הראשונים בלי חולק, על כן עדיף להקפיד על זה. ועי' בשע"צ (סי' תרע"א סק"ל)].

בענין נר ביתו עדיף

הרב בנימין גורטלר

יש לעיין בהא דאמרין שבת כג, ב - נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, האם הכוונה כפשוטו ששלום בית עדיף, או"ד הכוונה דמצוות "וקראת לשבת עונג" עדיף, ושלום בית הוא חלק מעונג השבת.

ונראה להוכיח כצד השני, דבבה"ל סימן תרנ"ו (ד"ה אפילו) הביא את דברי העו"ת והא"ר שכתבו שא"צ לחזור על הפתחים עבור תפילין, והקשה עליהם שהרי אפילו עבור ד' כוסות ונר חנוכה דרבנן צריך לחזור כ"ש עבור תפילין דאורייתא, וא"ת משום פרסומי ניסא, והרי עבור נר של שבת ג"כ מחזור. ע"כ. ואי נימא דיש מעלה בנר שבת משום שלום בית א"כ אין ראייה מכאן כלל, א"ו דלא חשו לשלום בית אלא משום לתא דעונג שבת, וביום חול ליכא כללא דשלום בית עדיף ושפיר הקשה הבה"ל.

(ומסופר על רבי נחום מהורודנא רבו של הח"ח שעייב את הדלקה כשאשתו לא היתה בבית שהרי "שלום ביתו עדיף" ולכ' דלא כדברינו, ברם הגרי"ש אלישיב הורה שודאי אין לאחר את ההדלקה עבור זה ושאני רבי נחום שהדליק בתוך ביתו ובוה איז זמן ההדלקה לעיכובא כ"כ).

אמנם יל"ע בזה דהנה בש"ע (תרע"ג א) איתא, כל השמנים והפתילות כשרים וכו' לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפי' לבדוק מעות וכו', ובמג"א (ס"ב) כתב אבל תשמיש עראי שא"צ להיות ידיו סמוכות לנר שרי, וב"ח פסק להחמיר וכ"מ סי' תרס"ח, דאל"כ יקנה נר חנוכה וידליקנה בביתו ויהיה גם שלום בית אלא ע"כ כל תשמיש אסור. וע"ע במג"א סימן תרע"ח ובא"א הכא והתם, ובמחצת"ש ולבוש שרד שמבואר שאין כוונת המג"א בקושייתו שידליק לשם שבת וחנוכה דזה א"א, אלא שידליק לשם חנוכה בלבד, ואפ"ה אם היה מותר להשתמש לאורה היה מקיים בזה גם יד' "שלום ביתו", ולכאורה נראה מדבריו ששלום ביתו הינו שלא ישב בחשיכה ולא משום קיום מצוות הדלקת נר שבת.

אמנם נראה פשוט שאין הדברים סותרים דגם למג"א מעלת נר שבת משום עונג שבת ולא משום שלום בית גרידא, אבל כל שיש אור בביתו אף באופן שאינו מקיים תק"ח הדלקת נר סו"ס וקראת לשבת עונג איכא, וס"ל למג"א שכיון שיכול באופן זה לצאת ידי וקראת לשבת עונג תו ליכא עדיפות לקיום תקנת חז"ל דהדלקת נ"ש על הדלקת נ"ח.

והחולקים על המג"א סברי דחשובה תק"ח של נר שבת טפי מתק"ח דהדלקת הנר כיון שתקנת הנר ניתקנה משום שלום בית אף היכא דאיכא שלום בית אף מבלי קיום מצוות נר שבת.

ברם מד' הרמב"ם נראה דשלום בית עדיף הינו מחמת עצם השלום בית שכתב במתק לשונו (פ"ד מה' חנוכה) היו לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום נר ביתו קודם משום שלום בית שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכי דרכי נועם וכל נתיבותה שלום.

להדליק נ"ח ע"י שליח בקיבל שבת

הרב דוד מרדכי זילבר

כתב המג"א (סי' תרע"ז) אשה ששכחה להדליק נר חנוכה והדליקה נר שבת וממילא קיבלה עליה שבת, תאמר לאחר להדליק לה נר של חנוכה. וכתב שם הפמ"ג דשמוע מינה דא"צ שליחות להדלקה, דאל"כ הא כל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח.

והנה אין כוונתו דלא מצי עביד משום דאסור לה להדליק, דודאי חשיב בידו כיון דהוא רק אריא דרביעא עליה, וכדהוכיחו מכל שליחות לעבירה דלא דיינינן לה משום איהו לא מצי עביד.

אלא י"ל דכוונתו משום דהדלקתה היא מצוה הבאה בעבירה דאינה מצוה, לכך חשיבא לא מצי עביד. והוא כפירוש הכתב סופר (שו"ת או"ח ק"צ) דסברת הירושלמי דקורע על מת בשבת ל"ח באה בעבירה, הוא משום דאין העבירה גורמת המצוה, כיון דיכול לקרוע אחר שבת עיי"ש. ולדבריו הירושלמי דיבר בהוה בקורע מיד במיתה, אך למעשה על שאר מתים (חוץ מאביו ואמו) דקורע דוקא תוך ז', כל שלא קרע בחול, וחל ז' בשבת, דתו א"י לקיים אחר שבת, חשיב שהעבירה גורמת המצוה, (עיי"ש מענבים שלא ליקטן מעיי"ט), וה"נ בלא הדליקה קודם קבלת שבת, תו חשיב שהעבירה גורמת המצוה. (אף דהוא דרבנן, אך גם קריעה דרבנן, עיי"אמרי בינה או"ח ט').

אלא דלפי"ז הא מבואר דמצוה הבאה בעבירה אינו פסול בחפץ המצוה, דא"כ אינו שייך בחפץ מותר בזמן איסור, א"כ תו י"ל דגם אינו פסול במצוה, אלא רק עיכוב בקיום הגברא שאין יוצא בזה ידי חובתו, א"כ יש לדון כיון שהוא בר חיובא חשיב מיהא הדלקתו הדלקה של מצוה, אף שהעבירה מעכבתו מלצאת ידי חובתו, א"כ תו מצי עביד הדלקה של מצוה, ומשוי שליח, וכיון דהמשלח המקיים לא עשה עבירה, אין מעכב לקיומו.

הדלקה בפתח ביתו

הרב ישראל מאיר מרגי

כ' הטור והשו"ע בסי' תרע"ה ס"א: "ומ"מ צריך שידליקנה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה, וכן אם מדליקה ואוחזה בידו במקומה לא יצא, שהרואה אומר לצורכו הוא אוחזו".

וכבר תמהו כל הנו"כ הב"ח הט"ז והמג"א, דהך דינא דהדליקה בפנים והוציאה לחוץ מובא בגמ' בכדי להביא ראיה דהדלקה עושה מצוה ולכן כל שהדליקה שלא במקומה כבר נגמרה מצותו דהיא הדלקה ותו לא יהני מה שמוציאה לחוץ, ודחתה הגמ' דאפש"ל דהנחה עושה מצוה ומה שלא מהני מה שמניחה בחוץ זה כי הרואה אומר לצורכו הוא דאדלקה, ומבו' דלמ"ד הדלקה עושה מצוה ל"צ לזה דהרואה אומר לצורכו הוא דאדלקה, וא"כ לדידן דנקטינן דהדלקה עושה מצוה מדוע הביאו הטור והשו"ע טעם זה.

ובאמת הרמב"ם בפ"ד ה"ט כ' באופ"א: "הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקו במקומו. אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר לצורכו הוא עומד" והיינו מהג"ל דכיון דהדלקה עושה מצוה ל"צ לטעמא דלצורכו, בהדליקו מבפנים והוציאו לחוץ, ורק באחו הנר בידו הוצרך לטעם זה.

והנה בשבת כא: ת"ר נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו' ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו. וכ' הר"ן ז"ב בשעת הסכנה שגזרו על המצות מניחה על שולחנו [ואף על פי] דמאן דחזי סבר האי נר לאו דמצוה הוא אלא נרו הוא" ע"כ. וצ"ב טובא דהלא מה שנתחדש בשעת הסכנה הוא דא"צ להדליק באופן שיראו בני רה"ר ויכול להדליק בפנים, ובר"ן מבו' דהחידוש בזה הוא דמהני למרות שהרואה סבר דהאי נר לאו דמצוה הוא, וצ"ע.

ואשר מבואר בזה דבהך דינא דנ"ח מדליקה על פתח ביתו, הוה ב' הלכות, האחת, דבכך חזו ליה בני רה"ר, והדין השני דע"י מיקומו של הנר בפתח ביתו חשיב נר זה לנר מצוה ולא לנרו [של תאורת ביתו], וזה יש לבאר בתרתי או שמחמת שהנר נראה כעומד לפרסום ממילא מוכח שהוא נר מצוה, או שמיקומו במקום שאינו מקום של תאורת ביתו מוכיח עליו שהוא נר מצוה, ואינו נרו.

וזמש"כ הר"ן דבשעת הסכנה לא אכפ"ל מה שא"י ניכר שהוא נר מצוה, דכיון שבטל דין הדלקה בפתח ביתו ממילא אודו להו ב' הלכותיו הא' דא"צ שיראה לבני רה"ר והב' דא"צ שיהא מוכח מגוף הנר שעומד כנר מצוה ולא כנר ביתו.

ועיי' בלשון הרמב"ם פ"ד ה"ח: 'בימי הסכנה מניח אדם נר חנוכה בתוך ביתו מבפנים ואפילו הניחו על שולחנו דיו'. וכו' ומבואר דיש חסרון בעל שולחנו יותר מתוך ביתו מבפנים והוא כיון דבכך חשיב יותר 'נרו' ולא נר מצוה ואעפ"כ דיו.

ומעתה י"ל דהא דלמ"ד הדלקה עושה מצוה א"א להדליקה בפנים ולהוציאה לחוץ היינו מחמת הדין הב' דהוא בעיקר הנר דבעינן שיוגדר כנר מצוה ולא מהני להוציא

נר ביתו לחוץ, אך מחמת הדין הא' שיראה לבני רה"ר אין חסרון במה שמדליקו בפנים ומוציאו לחוץ, ולכך הביאו הטושו"ע הך טעמא דהרואה או' לצורכו. ועיי' אגו"מ או"ח ח"ד סי' קד אות ז שדין פרסומי ניסא אינו מעכב בעצם חיוב ההדלקה והוא דין נוסף.

ברכה על מנהג הדלקת נ"ח בבהכנ"ס

הרב מנחם הוכברג

כתב השו"ע בהלכות חנוכה בסימן תרע"א: "ומדליקין ומברכין בבית הכנסת משום פרסומי ניסא". וכתב המשנה ברורה בסקמ"ד [מהב"י] דאע"פ דהוי רק ממנהגא מ"מ מברכין עליו כמו דמברכים בהלל של ר"ח דאינו אלא מנהג. ונראה להוסיף דלכך השו"ע הוסיף מדליקין ומברכין, לחדש שאף דהוי מנהג מברכין.

וצ"ע דהא בסימן תכ"ב הביא השו"ע ג' דיעות אם מברכין על מנהג בהלל דר"ח בציבור [דביחיד להשו"ע לכל השיטות אינו מברך], ואיך כתב לגבי הדלקת נרות בביהכנ"ס דהוי נמי רק מנהגא, בפשיטות בלא חולק, דמברך, וביותר דהביא הב"י ראיה לדבר כמו דמצינו בהלל של ר"ח הא שם מצינו להיפך.

ונראה לבאר דהנה הגר"י בספרו ביאר דהטעם דאין מברכין על מנהג כיון דזו מצוה חדשה דתקנו נביאים וליכא כזה חפצא דמצוה מהתורה, משא"כ בשאר מצוות דרבנן כמו אכילת מצה ביו"ט שני כיון דיש לו עיקר מהתורה, נמצא דאת החפצא דמצוה מהתורה, רבנן הרחיבו גם ליו"ט שני. ולפי"ז נראה דהלל שלם וחצי הלל הוי שני מצוות שונים, דהלל השלם הוי הילול אחד ארוך, ולכך אם החסיר תיבה אחת ברכתו לבטלה, אבל חצי הלל שם המצוה לומר הרבה הילולים, ולכך אם החסיר אפילו פרק אחד אינו מעכב. ונמצא דליכא חפצא דמצוה של חצי הלל, ולכך שם הוי מצוה חדשה ולא מברכים, משא"כ בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת אע"פ דהוי מנהג, אבל אינו מצוה מחודשת, אלא רבנן הרחיבו את מצות ההדלקה דלא תהיה רק נר איש וביתו אלא הנחילו גם בבית הכנסת, ונמצא דכשמדליק בבית הכנסת הוי מנהג דאית ליה עליה חפצא דמצוה ולכך מברך.

והגר"א כתב מקור אחר לשו"ע, ראיה מהלל בליל פסח דאע"פ דנתקן על הכוס אפ"ה אמרינן בביהכנ"ס משום פרסומי ניסא. ומבואר מהגר"א דהפרסומי ניסא דעושה היחיד בביתו שיתפרסם לאחר זמן, אינו דומה לפרסומי ניסא דמדליק ומברך בציבור.

ונראה דזה הטעם דנתקן הלל בר"ח לומר רק בציבור, כיון דטעם ההלל בר"ח משום פרסומי ניסא, כדמבואר בברכות יד. ולכך רק בציבור מתקיים הפרסומי ניסא, ולא ביחיד.

ואיכא נפק"מ לדינא בין ההלל בר"ח להלל דר"ח ימים, דהרמ"א בסימן תכ"ב ס"ב כתב דיחיד הקורא הלל יאמר לב' שיענו עמו. ובבהגר"א כתב דכה"ג חשיב כרבים. וכתב שם המג"א בס"ק ו' בשם הל"ח דדוקא בר"ח דאין היחיד אומר בעינן שלשה. והביאור בדבריו דבר"ח דנתקן משום פרסומי ניסא לכך בעינן ציבור, ולענין פ"ג דהלל סגי בשלשה. משא"כ בדר"ח ימים דהוי חיוב על היחיד לומר הלל מדין המועד, לכך לא בעינן שלשה, דלא הוי מדין פרסומי ניסא.

נמצא לפי"ז נפק"מ לדינא דבר"ח טבת דאיכא חיוב לומר הלל גם משום חנוכה דהוא מדין י"ח ימים דהיחיד גומר בהם את ההלל, וגם משום ר"ח דהוי רק ממנהג משום פרסומי ניסא, נמצא דאדם דיאמר הלל ביחיד עדיין יהיה לו חיוב לומר הלל בציבור, דהא בר"ח נתקן לומר הלל בציבור, משום פרסומי ניסא, וזה לא מתקיים בהלל ביחיד, וכשאומר הלל ביחיד לא קיים את חיובו לומר הלל משום פרסומי ניסא.

נר חנוכה עשאה כמנורה

הרב שילה בן-דוד

מצינו כמה עשרות דינים והידורים שנובעים מדימוי נר חנוכה למנורה, ואציינם בראשי פרקים [בתוכם ישנם שהם רק לחלק מהדעות]. והארנו בזה בקונטרס החדש 'זמנים ומועדים' - חנוכה: סימן א.

א: איסור הנאה מנר חנוכה דומיא דמנורה. ב: קדימת שמן זית לנר חנוכה, וכן עדיפות בשמן שיהא קרוב כמה שיותר לשמן המנורה. ג: יש שנהגו להחליף בכל יום את הפתילות והשמן. ד: צריך 'שיעור הדלקה' כדין המנורה שהיה חצי לוג המספיק מערב עד בוקר. ה: להדליק דוקא ב'כלי' ולא בקליפי בצלים ושומים. ויש הידור בזהב וכסף. ו: הדלקת נרות בביהכ"נ בכותל דרום זכר למקדש. ח: מותר השמן נשרף ולא נזרק כדין תשמישי מצוה, דדמי למנורה. ט: הדלקת הנר הוי מצוה ב'חפצא' ולכן מותר השמן נשרף ואסור לבטלו לכתחילה אף שהוא מדרבנן. י: ביאור בדעת הסוברים שנרות חנוכה קודמים להבדלה, משום שנחשבים 'מקודש'. יא: פסול קערה שהקיפה פתילות כמדורה יש מבארים דבעינן דומיא דמנורה דהוי נר ולא מדורה, וכן בהא דבעינן שורה ולא בעיגול. יב: ברכת הרואה במצוה זו כדין רואה מקום שנעשה בו ניסים דהוי כרואה את נרות המקדש שנעשו בו הניסים. יג: דין

הנחה והדלקה עושה מצוה דומיא דמקדש. יד: להדליק לאחר תפילת המנחה כמו שבמקדש הדליקו את המנורה בין הערבים לאחר התמיד של בין הערבים. טו: בביהכ"נ במוצ"ש מודליקים קודם הבדלה כשעדיין לא הוציאו לגמרי את השבת, דומיא דמנורה שההדלקה היתה דוחה שבת. טז: בבית הכנסת יש יותר מקום להקל לטלטל את המנורה דומיא דמנורת המקדש שמותר להדליקה בחוץ ולטלטלה. יז: שיהיה השמן שלו דומיא דהדלקת המנורה שהיתה מתרומת הלשכה מכל ישראל. יח: צריך למכור את כסותו, ותיקנו בה ברכת הרואה, כמנורת המקדש שלכל ישראל היה חלק בה. יט: אין צריך בנר חנוכה שליחות אלא שהנר בביתו ידלק, כמו במנורת המקדש שאין מצוה בהדלקה שאינה עבודה אלא צריך שתהיה דלוקה. וכן הו' חובת הבית כמנורה שהיתה בבהמ"ק. כ: להתחיל ההדלקה בנר החדש כדי שיפנה אחר כך לימין דומיא דהדלקת המנורה. כא: הדלקה בפתיחות צמר גפן או פשתן. כב: יש סוברים שמקום הנחת נרות חנוכה עדיף שיהיה למעלה מ' עד י"ח טפח דומיא דמנורה. כג: להדליק נר חנוכה בעמידה כמו הדלקת המנורה. כד: כבתה אין זקוק לה כמו במקדש שנר שכבה נפסלו הפתילה והשמן. כה: עדיף שמן עם פתילה דומיא דמנורה. כו: ראוי להקדים להניח את הפתילה לתוך הנר קודם לשמן כסדר שהיה במנורה. כז: יש לתת את השמן באותו הנר ולא בכלי אחר, דומיא דמנורה.

ובטעם הדבר שדימו למנורה, בפשטות הוא משום שהנס היה במנורה, ועוד י"ל ע"פ הרמב"ן פרשת בהעלותך שנה חנוכה הוא המשך של הדלקת אהרן הכהן במנורה במקדש, שבוה ניחמו הקב"ה שמצותו תימשך לעד.

ויל"ע מדוע לא קבעו גם את זמן ההדלקה כזמן ההדלקה במקדש שהיתה בין הערבים דהיינו בפשטות (לדעת הרמב"ן וסיעתו) בסוף היום, ואילו הדלקת נר חנוכה מדליקים בשקיעה, ובפרט לדעת השולחן ערוך שמדליקים בצאת הכוכבים שהוא תחילת היממה החדשה, דנמצא שהוא הזמן הרחוק ביותר מן ההדלקה שנעשתה במקדש שהיתה בסוף היממה.

בגדר מהדרין מן המהדרין

הרב משה מאיר ליבנה

בח' מרחשון ה'תש"ז הלוי הל' חנוכה ביאר בדעת הרמב"ם דס"ל דמההדרין להדליק נר לכל אחד ואחד היינו דהמדליק מדליק נר לכל אחד וכולהו חדא הדלקה נינהו, משום דס"ל דא"ש שהיה ההידור נפרד מעיקר מעשה המצוה וכמו במילה דס"ל לרמב"ם דלא שייך הידור בציצין שאינן מעכבין אם פירש כבר מעיקר המילה, יעו"ש.

והנה באבודרהם כ' (הובא במג"א תרנ"א סקכ"ה) וז"ל נשאל הר"מ במו"ל מי שהדליק נר חנוכה ובירך עליו ואחר כך הדליק נרות אחרות אם צריך לחזור ולברך או לא וכו' והשיב וכו' ואם בירך והדליק ואחר כך נודמנו לו נרות להדליק מברך בכל פעם ופעם ע"כ.

ולדברי מרן הגרי"ז וצ"ל קשה דלא מיבעי שלא יברך אלא אחרי שגמר עיקר המצוה תו לא שייך להדליק כלל. (ועי' תשו' הרמב"ם ק"א וחכמ"א קמא א').

ונראה דדברי מרן הגרי"ז וצ"ל אמורים דוקא לגבי ההידור דמההדרין, דההידור הוא מה שמקיים הדלקת נר איש וביתו בהדלקה מרובת נרות (דומיא דהסרת הציצין שמהדרת את המילה עצמה) וכיון שהנרות הנוספים אינם באים אלא להדר את עיקר המצוה לא שייך זה אלא בזמן שמקיים את עיקר המצוה.

ספיקות בדיני ברכה ראשונה על מאכלים שלא כיוון עליהם בברכתו

הרב אפרים קרלינסקי

במשנה ברורה על ס' ר"ז סעיף ה' מבוארים הכללים הנוגעים לאדם שבירך על מאכל, ואח"כ הובא לפניו מאכל שברכתו כברכת הראשון.

ובקצירת האומר הכללים הם כדלהלן: אם עוד לא סיים את המאכל הראשון אינו צריך לברך על המאכל השני [אא"כ הוא חשוב יותר, וכגון חביב או מין שבעה]. ואם סיים כבר את המאכל הראשון, תלוי הדבר, אם המאכל השני הוא מאותו מין של הראשון, אינו צריך לברך עליו, ואם הוא ממין אחר, צריך לברך עליו.

ואציע בפני הקוראים כמה ספיקות בדינים אלו, וחלקם נוגעים למעשה כמעט בכל יום.

א. האם יש כלל שעל פיו נקבע מה נחשב מין אחד ומה נחשב ב' מינים? וכגון, תפוח אדום ותפוח ירוק, רוגלעך קינמון ורוגלעך קקאו, עוגת טורט ועוגיה פריכה, מים וקוקה קולה, פסטה וקוגל ירושלמי.

אבל ההידור דמההדרין מן המהדרין להוסיף נר בכל יום אינו להדר את ההדלקה של נר איש וביתו גופה אלא אדרבה ההידור הוא שמוסיף להדליק עוד נר איש וביתו מלבד מה שהדליק כבר (וכנגד ימים היוצאים או משום מעלין בקודש), וכן מדויק בל' הרמב"ם דלגבי המהדרין כתב להדר את המצוה ולגבי מהדרין מן המהדרין כתב עושה מצוה מן המובחר, וא"כ בזה ההידור הוא מעשה בפנ"ע ושייך שפיר אף לאחר שפירש מעיקר המצוה. ולפי"ז מש"כ האבודרהם בשם הרמב"ם הוא דוקא במוסיף נר לקיים המהדרין מן המהדרין ולא במוסיף לקיים המהדרין.

הדלקת נרות חנוכה במקומות ציבוריים

הרב יעקב שוב

כידוע, ישנן קהילות בחוץ לארץ שבימי החנוכה מוצאים הזדמנות ליצירת קשר עם הממשל המקומי, על ידי שמארגנים "טקס הדלקת נרות" במקומות ציבוריים שונים, כגון בבית הלבן במעונו של נשיא ארצות הברית, או בקרמלין אצל נשיא רוסיה. וכמדומני שמדליקים שם את הנרות בברכה. ויש לעיין האם יש מקום ללמד זכות על אלו הנוהגים לברך על נרות חנוכה במקומות אלו.

השו"ע בס' תרע"א, ז הביא מנהג להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת. מנהג זה לא נזכר בגמרא ובשאר מדרשי חז"ל, אך הוא מנהג ותיק הנזכר בפוסקים הראשונים. ונזכר בקצרה כמה טעמים למנהג זה: א) דעת ספר המנהיג (ס' קמח) שהוא זכר להדלקת הנרות שבמקדש. ב) הכל בו (ס' מז, ג) כתב "להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז בואת, גם כי הוא הידור מצוה, ופרסום הנס, וזכר למקדש, ופרסומי ניסא שמברכין אותו במקהלות". ד) דעת הריב"ש (ס' קיא) כדי להשלים את חיסרון הפירסומי ניסא לרבים מאחר שמדליקים בבית. ד) דעת הבית יוסף (ס' תרע"א) מפני האורחים. ה) בביאור הגר"א (ס' תרע"א, ז) כתב שהוא חיוב פירסומי ניסא שחל על הציבור, דומיא להלל בליל פסח.

ובפשטות כל הטעמים הללו באו רק לבאר המנהג הקיים של הדלקה נר חנוכה בבית הכנסת, ואין לחדש מזה חיוב הדלקה במקומות אחרים. וא"כ אין להדלקה זו שום משמעות, וכן נקטו רוב הפוסקים.

אך מ"מ יש לדון שמה יסוד המנהג להדליק בביהכ"נ אינו תלוי דווקא בבית הכנסת, אלא שבזמן הראשונים בית הכנסת היה עיקר מקום אסיפת הציבור, אך בזמננו שאפשר לאסוף ציבור גדול גם במקומות אחרים, שמה ניתן לקיים את המנהג הזה בכל מקום ציבורי. ובפרט שכמה מהטעמים הנזכרים לעיל קיימים גם במקומות ציבוריים, כגון להוציא את מי שאינו בקי ושאינו זריז, פרסומי ניסא לברך במקהלות, וכן חיוב פירסומי ניסא שחל על הציבור שאינו שייך דוקא לבית הכנסת, אלא לכל מקום שיש ציבור של עשרה.

והנה עצם ההדלקה במקומות ציבוריים יש בה תועלת, באשר היא נותנת לגיטימציה אצל ההמון לעצם קיום תורה ומצוות, ועוד שלאחר שהטקס כבר מתקיים כמה שנים, אם יבאו לבטלו יש לחשש לשלום מלכות, ולא עוד אלא שיתפס במהירות ע"י גורמים זרים הרחוקים משמירת ההלכה, כגון רפורמים וכפי שאירע בעבר. אלא שיש לדון האם יש בכך סיבה כדי להצדיק את הדלקת נרות חנוכה במקומות אלו ובפרט בברכה. וע"ע צדדים להקל בדבר בשו"ת או נדברו ח"ו ע"ה ושו"ת יביע אומר ח"ו, נז (ו).

רחבה מצורתן ענינים כלליים

ב. מי שבאמצע אכילת תפוח החליט לאכול גם תפוז, אולם עד שהביאו לו את התפוז כבר סיים את התפוח. האם נקבע על פי הרצון לאכול או על פי האכילה בפועל. ושאלה זו מצויה מאוד.

ג. אכל תפוח וסיימו ויש במקור תפוחים נוספים [באופן שאם יחליט לאכול מהם, פטור מברכה] והביאו לו תפוח, האם צריך לברך עליו. זה ברור שאם יאכל עוד תפוח, לא יצטרך לברך על התפוח, אולם יל"ע באופן שלא רוצה עוד תפוח, האם נאמר "מיגו" שיכול להחליט לאכול עוד תפוח ולפטור בזה התפוח, ולא צריך לאכול בפועל, או דלמא בשביל לגרוור את הברכה לתפוח צריכים בפועל לאכול עוד תפוח. וגם שאלה זו מצויה מאוד.

ד. בירך על תפוח והיה לפניו תפוח, סיים את התפוח והביאו לפניו תפוח אחר. האם תלוי איזה תפוח הוא יאכל בפועל, או ש"מיגו" שיכול לאכול מהתפוח הראשון [ולא יצטרך אח"כ לברך על השני] נאמר שמין התפוחים כבר נפטור בברכתו.

ה. בירך בטעות שהכל על מלפפון, וכשנשאר מהמלפפון הביאו לפניו מין אחר שברכתו שהכל, האם נאמר שגורר משום שבפועל בירך שהכל, או דלמא אולי" בתר עיקר ברכת המלפפון, ואין זה גורר שהכל אחר.

ו. שתה קפה עם חלב וסיים אותו, והביאו לפניו מאכל אחר שברכתו שהנ"ב, האם במה שנשארו לפניו מוכיבי הקפה את הקפה [אבקה, מים, סוכר וחלב] נחשב שנשאר מהמין הראשון או לא.

בגדר גרף של רעי ומחניך קדוש

הרב ישי לור

כתב בשמירת שבת כהלכתה (פי"ג) והובא גם בארחות שבת (ח"ב עמ' קעד), שריח רע של נפט נחשב גרף של רעי ומותר בטלטול בשבת. וע"ש בהערה בשם חוט שני דה"ה לענין ריח של גז.

ולענ"ד יש לדון בזה טובא, שכן היתר גרף של רעי אינו משום צער האדם, אלא משום כבודו, וכמ"ש הפמ"ג בס"י שח, והמ"ב שם ס"ק קלא, והיינו דאי"ז כבודו לדור יחד עם דבר מאוס. וממילא נראה דדוקא בריחות שמעוררים גועל אצל האדם, חש הוא פחיתות כבוד ממנו, אבל ריחות כגון נפט וגז (או גומי שרוף וכדומה), אף שאין נעימים לאדם, אינם מעוררים בו גועל ואין בהם פחיתות כבוד, משום שאינם נובעים מאיזה קלקול ורקבון. [וביותר צ"ע מש"כ השש"כ (כב הערה קח) בשם הגרשו"א דמנורה המאירה ומכאבה עיניו שייך בזה גרף ש"ר, וזה תמונה מאד דאיזה חסרון כבוד יש כאן.]

[וכל זה אכניס בדברי רבא שבת מז, א דאפר שבמחתה ל"ח גרף ש"ר, משום דאפר לא מאיס, ואכמ"ל].

וראיה נפלאה שמעתי זה מכבר מהרב גרשון לוצקין שליט"א דעיין ס' שיא בענין מת שהסריח בבית ומתבזה בין החיים איך מותר לטלטלו, וצ"ע טובא למה לא מצינו שיתירו לטלטלו מדין גרף של רעי. אלא דיסוד ההיתר הוא מצד שאין זה כבוד להיות עם גרף של רעי, וממילא שאני מת משאר דברים מאוסים דאף שיש לו צער של מיאוס מריח המת, אין זה ביוזי כבודו של החי לשהות עם מת, דסוף סוף גופת אדם היא דבר נחשב ולא מבוזה. וק"ל.

ודוגמה לדבר מה שמצינו בפוסקים (מ"ב עט, כג) לענין גדר צואה לענין והיה מחניך קדוש, דדוקא דבר שנסרח מחמת עיפוש, לאפוקי נפט וכדומה. והיינו דרך בדבר שמשורה סביבו חסרון כבוד אין זה 'מחניך קדוש'.

ויודע מה שנתחדש בזמן האחרון מים מבאשים שנעשים ע"י תמיסה של שמרים עם סודה לשתייה, האם צריך להרחיק מהם. וראשית נראה דלכאורה הריח בא מתהליך פירוק שדומה לעיפוש, ואם כן הוא, פשוט שצריך להרחיק. ועוד נראה דאף אם לא נגדיר את הריח כבא מקלקול ועיפוש, כל שבנ"א מואסים בריחו צריך להרחיק, דאין שם "עיפוש" תנאי בעיקר שם צואה, אלא שגדר הדבר הוא מה שממאס את האדם, ואמנם בדר"כ נגעל ונמאס האדם רק מדבר מקולקל ומעופש, אך אם יהיה דבר שמתייחסים אל ריחו כמאוס הגם שאינו מעופש, הדין יהיה שווה. ולנידוד"ך כיון שהמציאות היא שאנשים נוהגים כלפי המים האלה במיאוס, ממילא לא חשיב מחניך קדוש. וקצת ראייה ממי המשרה ששינו במשנה שיש להרחיק מהם, אף שלכאורה אין בהם קלקול. ואילה"ק ממש"כ המ"ב עו, כ שא"צ להרחיק ממה שאדם הקיא, דמבואר במקור הדין (נזירות שמשון), דמיידי שאין לו ריח רע.

בדין נאמנות באיסורין בקים ליה שלא ישקר

הרב רפאל שמעא

באגרות משה (יו"ד ח"א ס' נ"ד) כתב לחדש בדין נאמנות באיסורין שגם באדם שאינו שומר תו"מ שאין לו דין עד א' נאמן באיסורין אבל "אם יודע ומכיר את האיש בעצם מצד טבעותיו ומנהגיו שניסוהו הרבה פעמים וראה שאינו משקר, אין זה מצד נאמנות אלא הוא כראיה ממש, כיון שהוא ידיעה עצמית שיודע ומכיר שלא מצד חזקתו", ע"ש שמוכיח את דבריו מסוגיא דכתובות דף פ"ה ע"א שרבא סמך על דברי בת רב חסדא ולא על דברי רב פפא, דבת רב חסדא קים ליה בגווה.

וסומך על סברא זו במקום הדחק, כגון באבות מבוגרים שאין להם ברירה אלא לגור אצל ילדיהם שאינם שומרים תו"מ. ודנו בזה פוסקי זמננו (ע' בתשובות והנהגות ח"ב ס' ת"ל, ובשבט הקהתי ח"ו ס' רפ"ז), וראיתי מובא דכעין סברא זו אמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל להתיר לסמוך על קטן לגבי דברים מסוימים.

ויש להעיר על יסוד זה מדברי רש"י ביבמות דף פ"ח ע"א ד"ה ואמר לי, שכותב שמה דפשיטא לך דעד א' נאמן באיסורין הוא משום "דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חברו ואין לך אדם סומך על בני ביתו". ולהנ"ל יש לדחות, דיש לומר שכל מה שאדם יכול לסמוך על חברו ועל בני ביתו אינו אלא כשמכיר אותם על ידי שניסה אותם שאז יש ידיעה עצמית וכראיה ממש, ומה הראיה מזה דאיכא נאמנות לכל עד א' באיסורין.

בעניין האיסור ללש עיסה בחלב

הרב דוד צבי אפשטיין

יו"ד ס' צז. יש לדון באופן שלשו עיסה בחלב באופן המותר [בלא שעשו שינוי בצורת הפת], כגון שהכינו כמות קטנה [לש"ע] הוא כדי אכילה בבת אחת, ולרמ"א

כל שהוא ליום אחד - פמ"ג שם שפ"ד ס"ק א' ולאחר שאכלו מהפת בזמן הקצוב קרתה תקלה ונשאר מהפת, יש לעיין האם כעת הפת נאסרת באכילה.

נראה ששיורי הפת נאסרים, וטעם הדבר דהנה הפוסקים הסתפקו באם לש עיסה בחלב בשוגג [דהיינו שלש כמות גדולה ולא עשה היכר בפת] האם יש בו גזירת פת, דשמא גזרו רק באופן שעירב במזיד. וכתב הפמ"ג (שם, הביאו הפת"ש ס"ק ב') שמסתימת הפוסקים משמע שאף בשוגג אסור, וכ"כ בהגהות זר זהב (שעל האו"ה כלל מ' ס"ק ד'). והסברא בזה שאין האיסור על הפת מטעם קנס הואיל ועבר על איסור הלישה, אלא מטעם גזירה שמא יבא לאוכלה בבשר ולכן לא שייך לחלק בין מזיד לשוגג.

ולפי האמור יש לומר שבנידוד"ך שנשאר מהפת לאחר הזמן, נראה שהפת נאסרת שמאחר שהוא גזירה ולא קנס גם ככה"ג יש לאסור.

אולם מאידך יש לחלק שאף אומנם שחכמים גזרו גזירתם בשוגג, הוא מכיון שסו"ס בזמן הלישה והאפיה הוא נאפה באיסור ורק שהיה בשוגג, אולם בנידוד"ך שהפת נאפה בהיתר שוב אינו יכול להיאסר [ואף אומנם שיש לחוש לתקלה, אולם סו"ס חכמים לא גזרו ככה"ג].

אלא שמדברי הפוסקים (ערוך השולחן ס' צ"ז ס"ט, חכ"א כלל נ' דין ה', חו"ד סי' צ"ז ביאורים ס"ק ז') משמע שגם פת שנאפה בהיתר יכול להיאסר, שהרי כתבו שפת שנאפה בהיתר ואח"כ נפל לתוכו חלב נהגו בדורות הראשונים שהוא גם בכלל הגזירה. וא"כ י"ל שה"ה בנידוד"ך שהעיסה נילווה בחלב אלא שהיה בו היתר של זמן קצוב, א"כ כל שתם הזמן פקע ההיתר.

מסירת נפש בבן נח (ובענין תמר)

הרב משה מאיר ליבנה

בסוטה י' א' איתא דתמר מסרה עצמה למיתה להנצל מאיסור הלבנת פנים. וקשה לדעת הרמב"ם (מלכים י' ב') דבן נח אינו מצווה על קידוש השם ולכאורה איסורא נמי איכא כמש"כ בפ"ה מהל' יסוה"ת לגבי ישראל שאם נהרג על מצוה שדינה יעבור ואל ירהג הרי"ז מתחייב בנפשו, ואפילו את"ל דב"נ מוזהר על איסור הלבנת פנים (לפמש"כ בהקדמת ר"נ גאון לש"ס דב"נ מצווה על כל מידי דתלי בסברא) הא אינו מצווה על קידוש השם.

וי"ל דד' הרמב"ם בהל' יסוה"ת הנ"ל המה דוקא בישראל שנצטוו ב'וחי בהם' משא"כ ב"נ, והכי דייק לשון הרמב"ם בהל' מלכים שכתב מותר לעבור ולא כתב חייב לעבור, ושור"מ במש"ח (וואת הברכה) שכ"כ ע"ש. (ואכתי יל"ד מצד עופריה למ"ד סנהדרין נ"ז ב' דב"נ מצווה על העוברים, ומו"ר הגרד"ל שליט"א אמר דלגבי העוברים לא חשיב מעשה ידיה רק לגבי עצמה. ויל"ד בזה למ"ד עובר ירא) אבל בפרשת דרכים (דרך האתרים דרוש שני ד"ה בריש) נקט דב"נ לא שנא מישראל לענין זה, ולדידי' הדק"ל.

ואפי' לשי' התוס' בע"ז כ"ז ב' דשרי למסור נפש על כל עבירות שבתורה הא בב"י יו"ד ס' קנ"ז כ' בשם רי"ז שדבריהם המה רק כשהאנס מתכוין להעבירו על דת משא"כ במעשה דתמר.

ואין ליישב לפמש"כ הב"י שם בשם נמו"י דאדם גדול שרי ל' למסור נפשו על כל עבירות שבתורה אף לדעת הרמב"ם, דהלא טעמי' משום דעבידי קידוה"ש וגבי תמר לא הוה שייך האי טעמא דמי יידע שמסרה נפשה על הלבנת פנים הרי חשבוה לזונה (אולי ברוה"ק ידעה שיתפרסם בתורה).

ולמש"כ רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ג אות קל"ט) דאיסור הלבנת פנים משום אבק רציחה י"ל לפמש"כ בפרשת דרכים בשם מהר"ש יפה דעל רציחה מותר לב"נ למסור נפשו, אבל מד' הרמב"ם בפ"ו מהל' דעות לא משמע דס"ל דהלבנת פנים הוי ביהרא ואל יעבור.

וי"ל דהנה הרמב"ן ביאר שתמר נתחייבה מיתה מדין מבזה המלכות ע"ש. ולפי"ז נראה דכל זמן שהי' נראה שזינתה (בגלל אופן הנהגתה) היתה באמת חייבת מיתה אף שכלפי שמיא גליא שלא זינתה דהא סו"ס מבזה את המלכות.

והנה בשבת דף ד' נסתפקו בהדיק פת בתנור אם התיירו לו לרדותה ובתוס' שם מב' דמיידי בעדים והתראה (ע"ש בשפ"א), ומו"מ לא דנו להתיר משום פיקו"נ, ובאגרו"מ (או"ח קכ"ז) ביאר דלא שייך בכה"ג ענין פיקו"נ כיון שימות עפ"י דין ע"ש.

וא"כ לד' הרמב"ן כמו"כ גבי תמר לא הי' ענין פיקו"נ שאם היתה מתה היה זה כדין, ולגלות האמת ולפטור עצמה אינה מחויבת מדין פיקו"נ כנ"ל, ולהכי הוה שרי לה למסור נפשה להנצל מהלבנת פנים. (ומו"ר הגרד"ל שליט"א העירני שאני מוריד במלכות שאין עליו חיוב מיתה רק איכא רשות למלך להורגו ובכה"ג נראה דודאי חשיב פיקו"נ כשיכול להנצל, אמנם ע"י תוס' סנהדרין ל"ו א' ד"ה רבה וכו').

ויומתק בזה הא דאמרו בסוטה י' ב' כיון שהודה וכו' יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר וב' בניה מן האור וכו' ותמוה דקא חשיב הצלה מה שלא הרגה, אבל למש"נ ניהא דבאמת היה דינה למות כל זמן שלא נתגלה האמת ויהודה בהודאתו פטרה ממיתה.

צ'רופה אמרתך מילי דאגדתא

מלחמת רומי וישראל נגד יוון

הרב אמיתי מושקוביץ

גמ' ע"ז דף ח: - "כי אתא רב דימי אמר ל"ב קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו עד דשתפינהו לישראל בהדיהו, והכי אתנו בהדיהו, אי מינן מלכי מנייכו הפרכי (מושלם), אי מנייכו מלכי, מינן הפרכי. ושלחו להו רומאי ליונאי עד האינא עבידנא בקרבא השתא נעביד בדינא - מרגלית ואבן טובה איזו מהן יעשה בסיס לחבירו, שלחו להו מרגלית לאבן טובה. אבן טובה ואבן (אבן השם) איזו מהן יעשה בסיס לחבירו, אבן טובה לאבן. אנן וספר תורה איזו מהן יעשה בסיס לחבירו אנן לספר תורה. שלחו להו א"כ אנן ספר תורה גבן וישראל בהן, כפו להו. עשרין ושית שנין קמו להו בהימנותיהו בהדי ישראל, מכאן ואילך אישתעבדו בהו".

ודברי הגמרא אומרים דרשני - כי זה דבר רחוק מהשכל להבין שיוון ויתרו על המלכות שלהם בגלל טענה טובה שטענו רומי, ועוד צריך להבין את המשל שהמשילו רומי.

ונראה לבאר שהתנאי הבסיסי לנצח במלחמה - הוא רוח הלחימה ואמונה בצדקת הדרך - להבין לשם מה לוחמים, וכל זמן שלרומי לא היה צידוק ערכי לתפיסת המלכות, הם לא יכלו לנצח. ורק כשטענו שיש עמם ס"ת - הם היו יכולים לנצח.

ובביאור גוף הטענה - עיין במהרש"א שביאר שמרגלית, אבן טובה ואבן - הם משל לג' המלכויות הראשונות. והנמשל הוא שהפרש בין ג' המלכויות הראשונות היה שלכל אחת הייתה מעלה שלא הייתה לקודמתה, אבל לא היה ביניהן הפרש מהותי, ורומי רצו להרוויח בשותפות עם ישראל שתהיה להם מעלה מהותית. כמו המעלה שביחס בין ס"ת לאבנים טובות.

ונראה שהגם שבסופו של דבר "לא קיימי בהימנותיהו", מכל מקום תפיסת המלכות ע"י רומי הינה שלב חשוב לקראת הגאולה - "עד אשר אבא אל אדני שעירה", מכיוון שהיחס בין ישראל לאדם היא "כשזה קם זה נופל", ואם כן בתפיסת המלכות של רומי העולם נכנס למערכת שבה חזרת המלכות לישראל תהיה זכויה בזכות שלהם "כשזה קם זה נופל".

דברי השאילתות במציאת לוג השמן

הרב משה צבי פליישמן

כתב השאילתות (וישלח שאילתא כו): "דההוא לוגא דאשתכח בהיכלא והוה ביה שיעורא יומא חד", ומדייקים הנצי"ב בהעמק שאלה (אות יז) והצפנת פענח (ריש הל' חנוכה) שכונת דבריו כפשוטם - שהיה בכלי רק לוג אחד של שמן.

וקשה שהרי השאילתות בהמשך דבריו כתב שמצאו פך של שמן שלא היה בו אפילו ליום אחד, וכ"כ האשכול משמו וכן גרס רבינו ירוחם בדברי הגמ' בשבת. [וביאר השאילת שלום (בשאילתות) שלפ"ז ל"ק כלל קושיית הב"י המפורסמת - וכידוע נמצא שכבר הקשה כן בתורא"ש בשבת].

ובשאילת שלום כתב לבאר שבאמת היה בו מספיק ליום א', אבל כששפכוהו למנורה להדליק בו נשאר בכלי מעט שמן וממילא לא היה במנורה שמן אפי' ליום א'.

פלאות עדותיך מדור קושיות

פטור זקן ואינה לפי כבודו במצוות

הרב מרדכי לוי

בשולחן ערוך (או"ח סימן רנ) איתא שצריך אדם להכין צרכי שבת בעצמו, ואל יאמר לא אפגום כבודי, כי זה הוא כבודו שמכבד השבת.

וכתב הביאור הלכה (ד"ה כי) בשם הפמ"ג דמש"כ השו"ע "כי זהו כבודו יישב בזה מה שהקשה בשו"ת חוות יאיר (סימן רה) איך הקילו בכבודם הנך אמוראים הא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, לכן קאמר דזהו כבודו שעוסק בעצמו במצוה וניכר שעושה כן לכבוד הש"י, וכן הוא אומר בדוד המלך ע"ה ונקלותי עוד מזאת וגו', משא"כ אם אין ניכר הדבר כמו זקן ואינו לפי כבודו באבדה וכדומה שמתחלל כבוד הת"ח ע"ז, שאין הכל יודעין שהוא עוסק במצוה. עכ"ל.

ויש להקשות על דבריו מגמ' ערוכה בסנהדרין יח: בהא דכהן גדול מעיד לאחרים, שהקשו בגמ' אמאי מעיד והלא אינו לפי כבודו ופטור כמו שפטור מהשבת אבידה

אולם הנצי"ב (שם אות כז) והחיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' לב) דחו ביאור זה, שהרי אם בגמ' נאמר שהיה בו ליום א' ואף השאילתות כתב כן בתחילה, א"כ מנין לו לומר שהכונה שרק בכלי היה מספיק ולא במנורה. ולפיכך כתבו שהוא ט"ס בשאילתות וצ"ל כדברי הראשונים שהיה בו שיעורא ליום אחד. ומוסיף החיד"א שאף ברבינו ירוחם צריך לתקן הגי', וכידוע שהשאילתות ורבינו ירוחם מלאים בשגיאות. [ונעלם מהחיד"א דברי האשכול הנ"ל שכתב בשם השאילתות שלא היה יום א', והביאו הנצי"ב].

ואולי י"ל עפ"י דברי החת"ס (דרשות תקצ"ב) שמדייק לשון התפלה 'והדליקו נרות בחצרות קדשך', דמ"ט הדליקו נרות בחצר והרי כבר הזכירו ש'פינו את היכלך וטיהרו את מקדשיך' ומ"ט הדליקו בחצר. ומבאר שההדלקה היתה בזמן שעדיין עסקו בפינו המקדש [וכן משמעות הלשון במגילת תענית פ"ט] ולפיכך הוצרכו להדליק בחצר שאין בה טומאה.

ועפ"י מיישב את קושיית הב"י, דכיון שהדליקו בחצר ששם שולטת הרוח ומכלה השמן מהר יותר, אז לא צריך השמן להספיק אפי' ללילה אחד.

ומעתה י"ל בשאילתות שבאמת היה בכלי מספיק ליום אחד אבל כיון שהדליקו בחצר לא הספיק אפי' ללילה אחד.

קבעום ועשאום

הרב ישראל יצחקי

הנה נודע בשערי האגדה שהדלקת נ"ח הוא המשך להדלקת המנורה, ויסוד לדבר דברי הרמב"ן תחילת בהעלותך בביאור המדרש שהקב"ה ניחמו לאהרן שהדלקת המנורה לא מתבטלת בחורבן, וביאר הרמב"ן דהכונה לנרות חנוכת חשמונאי.

ומצאתי מציאה רבתא שהדברים מפורשים בגמרא לפי ביאור רבינו אליהו מזרחי (בפירושו לסמ"ג הל' חנוכה, והובא בב"ח סי' תרע). דהקשה הרא"מ למה אמרו בגמ' "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה" ולא נזכרה עיקר התקנה שהיא הדלקת נרות. ותירץ דבאמת הדלקת נ"ח נזכרה במה שאמרו "קבעום" דקאי אהדלקה דלעיל מינה. כלומר דלעיל מינה אמרו "ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים", ומיד אמרו "לשנה אחרת קבעום", והיינו שקבעו את ההדלקה. הרי מפורש שהתקנה של נ"ח היתה להפוך לקביעות את מה שנעשה באותה שנה בנרות המקדש.

ובשולי הדברים יש לעורר בחשיבות החלק שנוצר במפורש בגמ' "עשאום ימים טובים בהלל והודאה", וגו' שנפשו, כמה משקיע אדם בהדלקת נ"ח, כמה ממון, כח, זמן, משנה הוא את כל סדר יומו ולימודו בעבור הדלקת הנר כיאות, והרי תקנת ימי החנוכה כוללת גם אמירת הלל (צא וראה שהרמב"ם כתב את דיני הלל בתוך הל' חנוכה), ואין יתכן אפוא שההלל מושפל. נאמר במרוצה ובלא נגינה, כדי להספיק את שאר סדר היום. הלא עיצומם של הימים הוא "ימי הלל והודאה", וזו גם מצוה דרבנן גמורה כמו הדלקת הנר, ומפני מה יושבת זו בכבודו של עולם וזו חפזיה ראש.

ע"ש, ולדברי הפמ"ג צ"ע הלא שם ניכר הדבר לכל שהכה"ג מעיד עדות ומקיים מצוה וממילא אין פטור של זקן ואינה לפי כבודו, וצ"ע ג.

נענוע מוקצה ע"י ישיבה עליו

הרב אלישע פיינהנדלר

איתא בסימן ש"ח סעיף ט"ז ברמ"א, "ספסל ארוך שנשמש אחת מרגליה, כ"ש שתיים, דאסור לטלטלה ולהניחה על ספסל אחרת ולישב עליה". וכתב הביאור הלכה ד"ה דאסור, בסופו, "ומ"מ נראה דבעת שנשמש הרגל וירא שמה הספסל יזיק לאדם מותר לטלטלו ולפנותו משם, וממילא דמותר אז לסמכו על ספסל אחר ולישב עליו, אך שיוזהר שלא יטלטלנו בישיבתו. עכ"ל. כלומר שלא יזוז את הספסל ע"י נענוע גופו, אבל לא זכיתי להבין שהרי ידוע דעת המשנ"ב בס"ק ל שטלטול מוקצה בגופו מותר, ומה איכפ"ל שטלטל את הספסל בגופו. וצ"ע.

עיקרי התשובה מו"מ בקושיות ממדור 'פלאות עדותך'

הרב ישראל בירנבוים

אודות קושיית הרב אוהד ישראל תורג'מן בגליון 2 בהא דמשמע במשנ"ב דזמן התוספת צריך להיות קודם ביה"ש לא מחמת ספק שמה לא יקיים דין תוספת אלא מדינא כיון שחייב עליה אשם תלוי, ותמה הרב הנ"ל דהא כלפי שמיא גליא אם זמן ביה"ש הוא יום או לילה.

ו"ל הר"ן בריש פרק המביא: "ולי נראה כיון שצותה תורה תוספות צריך להוסיף מחול על הקדש אי זה [זמן] חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק שאם לא כן לא היה צריך להזהיר על תוספות וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמרי' דספקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא היא", ומבואר בדבריו דאין הגדר בתוספת שבת שהתורה קבעה זמן מסוים גם להוסיף על שבת, אלא התורה צוותה שכל אחד יוסיף מזמן שיכול לעשות בו מלאכה ולא יעשה מלאכה, וע"כ אם התוספת אינה מזמן שיכול לעשות בו מלאכה אף שאי"ז מחמת שחל עליו שבת, אלא מחייב מחמת דין ספק דאורייתא לחומרא, מ"מ הרי לא קיים הוספה זו מזמן שיכול לעשות בו מלאכה דהא מחייב בזה מדין אחר.

הרב רזאל פרדמן

במה שהקשה הרב ישי לסר בגליון 2 בהא דמותר לנסות את ה' במעשר וכו', אטו מדברים בזה למי שאין אמונתו שלמה ובוחר את השגחת ה'. יש להעיר, שהמקור שהובא בגמ' בתענית הוא מהפסוק בסוף מלאכי "ובחנוני נא בזאת", והמעין בפסוקים יראה שהדברים אכן באים כתשובה למערערים על האמונה, שאומרים שם: "כל עשה רע טוב בעיני ה' ובהם הוא חפץ... איה אלוהי המשפט". אמנם עדיין אין זה בהכרח שרק בכה"ג מותר לנסות ולהתחזק באמונה ע"י בחינה בדרך זו.

ורב בסופה תגובות

הגר"ר מאיר גרוס שליט"א

השלמה למאמר מגליון 2

עתה הביאו לי את הספר "חנוכת הבית" (הוצא לאור ע"י ש"ב הגה"ח רבי משה לייב וויזער שליט"א) שהוא מקורו של המגן אברהם. וכתב שם בעמוד ע"ב, ואעתיק מלשונו מה שנוגע לענייננו במה שפירש לעל הנסים בסופו, "להודות ולהלל לשמן הגדול" וז"ל:

"עוד רמז במלת לשמן, שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה ומן התמחוי, לזה או שואל או מוכר כסותו, כנרמז למלת לשמן" נטרוקן לזה שואל מוכר כסותו, כולי האי מוטל על האדם לפרסם הנס לשם ה', ולכן וכו', הבן סוד נפלא שחננוכה"בא"ת ב"ש מנין סוד צדק"ה, שעיקר צדקה צריכה להיות ניתן בסוד, כמו ברכת שמן שהיה סמוי מן העין, ובחנוכה מחייב ליתן בפרט לנערים לומדי תורה, שסוד שמן הטוב משפיע עליהם, לכן טי"ב נערים, שחוזרים על הפתחים, בחנוכה בומרים. (וציינו שם דזהו המובא במ"א ריש הלכות חנוכה [ס' תע"ר] בשם ספר זה, ע"כ). מלות טי"ב נערים, עולים מנין שמן שהנס נעשה בכך קטן רמז על הפכים קטנים הם הנערים, החוזרים לפרסם הנס, שהם מלאים שמן זית זך כמו שיבא בעז"ה אח"כ בדרוש צפחת השמן". עכ"ל.

לפי"ז הוא גם המקור לדברי הקצשו"ע ס' קל"ט סוס"א שמרבים בצדקה בימי חנוכה כי הם מסוגלים לתקן וכו' וביחוד ללומדי תורה וכו', שהבאנו בגליון הקודם, ויש"כ למי שהמציאו לפני וחילו לאורייתא. ומ"מ צריך עדיין למש"כ שם לדברי הקצשו"ע.

הרב אלחנן משה פיליפס

בדבר מה שדן הרב שבתי לויסון בגליון מס' 2, מפני מה לא יועיל נתינת יותר ממעשר כדי לקיים שם "מעשר" - כשם שהמוסיף יותר על שני נרות אינו מגרע מרמיזת שמור וזכור בשניים.

הנה, כבר כתב הרמח"ל בהקדמה לדרך ה', כי שמונה ראשי מדרגות ומינים יש, שראוי לבחון בכל ענין ונושא להכיר מאיזה מהם הוא (ולא רק בענייני העבודה, אלא בכל חלק מחלקי החכמה), והם "הכל, והחלק, הכלל והפרט. הסיבה והמסובב. הנושא והמתחבר", ופירושה של "הכל והחלק" הוא שישנם דינים ועניינים שתלויים בשלימות החלקים, ויש דינים שנקבעים שיעוריהם ודיניהם לפי החלק היחסי של הדבר מתוך הכלל.

ודוגמא אחת לעניין ה"כל" שהזכיר הוא במנין הבהמות לענין מעשר בהמה, שאין די שיפריש חלק "עשירית" - מאחר וחלות הקדושה תלויה בשם "עשירי" שחל על המופרש, כלומר לא כאחוז מן הכלל, אלא כפרט שלם מתוך הכלל, והדין תלוי במניין מספר השלמים - אחת לאחת, עד שיגיע לאותו המנין ונקרא בשם "עשירי" ודאי, ולא עשירי ספק.

לעומת זאת, במעשר תבואה ומעשר כספים אינם תלויים במנין, כלומר במנין חלקים שלמים, כי אם ב"חלק" - כלומר שיהא דבר זה שמופרש חלק "עשירית" - ביחס לכלל, ומתוך הכלל.

ועל פי זה נבין, כי במנין הנרות של שבת, המדליק שניים שלמים - הרי קיים את רמיזה שמור וזכור, ואף כשמוסיף והולך ומדליק וסופר ומונה עוד שלושה וארבעה נרות - עד שבעה נרות שלמים, הרי לא גרע משלימות המנין של אחד ושניים, ועדיין בשם "אחד" ו"שני" עומדים הם, והאחד ושניים רומזים עדיין לשמור וזכור, אלא שהתוספת עד למנין שבע מרמז למנין ימי השבוע, והמוסיף עד עשרה רומז גם לעשרת הדברות כמבואר באחרונים.

לעומת זאת, כשמודדים "חלק" יחסי מתוך הכלל, הרי כל שתוסיף על אותו חלק כבר ישתער הדבר ביחס לכלל, ויגיע לחשבון אחר לגמרי ביחס לכלל. והמוסיף על העשירית - נמצא שלא הפרש "חלק עשירית" ביחס לכלל, אלא חלק יותר גדול מתוך הכלל, ולא יחול שם "עשירית" אלא באופן שהחלק הוא עשירית ביחס לכלל, ופשוט הוא חשבון זה.

ונמצינו למדים, כי מה שכלל הרמח"ל והזהיר בחובת ההכרה וההבחנה בכל דבר - אם הוא "כלל" או "פרט", ואם הוא "שלם" או "חלק", הריהו נוגע להגדרת הלכות אלו, כאמור.

הרב אפרים קרלינסקי

לדברי הרב אליהו שלנגר בגליון 2 אודות יחיד המתפלל עם הש"ץ. הערת הרב השואל מבוססת על ההנחה שהיחיד בתפילתו מתפלל בנוסחתו, ולא בנוסחת הש"ץ, אולם נראה שאין זה כך, אלא היחיד צריך להתפלל בנוסח הש"ץ גם אם בדר"כ מתפלל בנוסח אחר.

דהנה, בגדר תפילת היחיד בהדי שליח הציבור, יעוין בדברי המאירי ברכות כ"א ע"ב שכו' וז"ל "וגדולי המפרשים מוסיפים בדבריהם שאף נסח הקדושה ר"ל כתר יתנו וכו' או איזה נסח שיאמר הוא צריך לאומרו מלה מלה שיראה לגמרי כעושה עצמו טפל לתפלת הש"ץ".

ומבואר שתפילת היחיד נחשבת לתפילה בציבור משום שהוא מטפיל את תפילתו לתפילת הש"ץ, ומשום כך הוא צריך לומר את נוסח הקדושה עם הש"ץ [וכמבואר בלשון הש"ע ק"ט ב', שאומר את הקדושה ביחד עם הש"ץ ולא עם הציבור], ומטעם זה ברור שאם המתפלל רוצה שתפילתו תחשב כתפילה בציבור, הוא צריך לומר ביחד עם הש"ץ ובנוסחתו, דרך ע"י זה נחשב כטפל לתפילת הש"ץ.

הרב ישראל בירנבוים

בענין מצות קריא"ש עם התפילין, - תגובה על דברי הרב יהודה ליב שוב

בעובדא דהוה באחד דבשעת מישמוש התפילין התברר שהיה חציצה הסתפק הרב הנ"ל האם דין קריא"ש עם תפילין קאי רק על פסוקי וקשרתם וכו' או על כל הקריא"ש, והביא מדברי המשנה ברורה סי' ס"ק טו' שבכל תיבה ותיבה וכו', לכאורה הדברים מפורשים בדברי האחרונים בסי' מו' ע"ד הרמ"א דקודם התפילה כשאומר שמע ישראל וכו' יאמר גם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ויכוון בזה שאם יעבור זמן ק"ש קודם שיקרא יצא יד"ח בקריאה זו דקודם התפילה, והוסיף המג"א מהמהרש"ל דיאמר גם פרשה ראשונה דקר"ש, ודנו הדג"מ והגרע"א דלפי דבריו צריך לזהר להיות עם תפילין שהרי אומר "וקשרתם" ומדבריהם מוכח דבאמירת שמע ישראל וכו' בלחוד אין דין להיות עם תפילין אע"פ שיוצא בזה יד"ח דאורייתא, וכמבואר דלא נקטו דבריהם על דברי הרמ"א אלא רק על דברי המג"א.

אמנם המשנ"ב הביא דבריהם על דברי הרמ"א ובפשטות מבואר דהמשנ"ב פליג עלייהו וסבר דחיוב הנחת תפילין בזמן קרא"ש הוא גם על הפסוק הראשון (ומדין עדות שקר כמבואר בדבריו), ואולי אפשר לדחות דדברי המשנ"ב באו רק כהקדמה להגבלה שלא יעבור מחמת זה זמן קר"ש ולא התכוין להעמיד על דברי הרמ"א דיש חיוב להיות עם תפילין גם בלא פרשה ראשונה, ויל"ע.

הרב חגי שטרן

לדברי הרב פטרפרינד בענין קרוב קודם לצדקה

מה שנתקשה לגבי דין קדימה במעשר שלפי ד' החת"ס שקורבה היא אפי' עד יעקב אבינו, א"כ לא משכח"ל דין קדימה לכהן. נראה שאין הכרח לזה כיון שלו יצויר שישאל הנותן הוא משבט דן א"כ יתכן שאף המקבל הוא מאותו שבט, ואז הוא יותר קרוב מהכהן, אך אם המקבל הוא משבט אחר כגון נפתלי, א"כ אין מקבל זה הישראלי קרוב יותר מהכהן משבט לוי, ואף שביחס לישראל יש סיכוי שהוא קרוב (מפני שיתכן שהוא משבטו של הנותן), משא"כ הכהן אינו יכול להיות באותו שבט, מ"מ כבר נתבאר בתוך הדברים שקורבה צריכה להיות ודאית ע"מ שתהיה סיבה לקדימה.

תשובת הרב פטרפרינד

י"ש"כ על ההערה, אמנם נראה דעדיין יש להסתפק בזה, דהנה כשאחד רוצה לתת צדקה ולפניו ב' עניים, אחד שהוא ספק קרוב ואחד שהוא בודאי אינו קרוב, נראה פשוט דעליו להקדים את הספק קרוב, ולא מסתבר לומר שקורבה שאינה ודאית אינה סיבה לקדימה. וא"כ גם בנדוד"י יש להחשיב את הישראל השני עכ"פ כספק קרוב כלפי הכהן שבדאי אינו קרוב מצד זה. [ומיהו אפשר שכל מה שקרוב קודם לכהן היינו דוקא ודאי קרוב ולא ספק קרוב, ואי נימא הכי א"ש דברי החת"ס, ועיין].

הרב עמוס בר שלום, אשדוד

לדברי הרב מרדכי פטרפרינד בענין קרוב קודם לצדקה

וכי בגלל שיש איזו היתכנות שהעני מישאל הוא מאותו השבט ואזי הוא קרוב טפי ראוי לדחות בעבור זה את הכהן. ומלבד זה, הנה דברי הש"ע כשאין מעות בכיס וכו' וסתם כיס היינו כיס של גבאים ול"ש שם כלל מעלת קרוב ופשוט.

תשובת הרב פטרפרינד

א. נראה שההיתכנות שהישראל הוא מאותו השבט היא בגדר ספק קרוב שקודם למי שודאי אינו קרוב, [עכ"פ בדרגת קירבה זו]. ומיהו אפשר באמת לחדש שרק ודאי קרוב קודם לכהן ולא ספק קרוב, וא"כ א"ש, ועיין.

ב. הפוסקים הבינו את דברי הש"ע דלא קאי דוקא בכיס של גבאי צדקה, אלא שאלו הם דיני קדימה השייכים לכל אדם, וכמשמעות המשך דברי הש"ע באותו הסעיף שכתב דאם היה אחד מהם רבו או אביו הרי הם קודמים למי שהוא גדול מהם בחכמה, [אבל גבאי צדקה אין לו להקדים את קרוביו לשאר אדם, כמש"כ הש"ע (סי' רנ"ז סע' י').] ועע"ש בש"ך (סקי"ז) וברעק"א (בגליון הש"ע סע' ג'), וע"ע לדוגמא באהבת חסד (פ"ו סע' ו'). וכ"כ בדרך אמונה (פ"ח ממתנ"ע ס"ק ק"ז) דאף שהרמב"ם, [שהוא המקור של הש"ע], כתב את דינו בכיס של גבאי צדקה, מ"מ דבריו הם גם ביחיד שבא ליתן צדקה, וע"ש שהוכיח כן מהמשך דברי הרמב"ם.

הרב נחמיה שלומוביץ

בענין מה שהשיג הרב ברמן בגליון 2, על דבריי בגליון 1 בענין הפרשה על של חבירו: תחילה אנצל הזדמנות זו להבהיר שגם הגר"י אפרתי הצהיר בדומה לדברי הגר"ח כהן שאין שום נותן הכשר שמסתמך על הפרשת משהו תרומה מכריע על כרי אחר. (הגר"י אפרתי נשאל גבי תרומ' ושם בלא"ה לא ניתן להפריש כך כפתרון סדיר מחמת ריבוי חששות של פטור על החיוב.)

כתב הרב המשיג: שלפי דבריי (שכשמפרישים מעיסה על חברתה חייב להפריש כשיעור) נמצא שכשמפרישים מצות בער"פ מכמה עיסות שבסל, צריך להפריש מכ"א כשיעור. דע, שאמנם רש"י ור"ת והיראים והמנהיג והריטב"א וכו' שווים שא"א להפריש מעיסה על חברתה, אבל שתי שיטות יש כאן, שלרש"י כשמצרפם הרי הם כעיסה אחת, וליראים אפילו צרפם בסל אחד א"א להפריש מזה"ל, אמנם בגמ' בפסחים (מח ב) גבי נשי דנהוג למיפא קפיזא קפיזא יראה שבעיסות קטנות שכל חיובם בא רק ע"י צירוף הסל אף היראים מודה שהם כעיסה אחת (ובזה סרה מעלין קושית הראב"ה יעו"ש).

ומעתה בער"פ שאופים פחות מכשיעור ומצרפים בסל ובשטנד ומכסים במפה מלמעלה (כמדומה שמסתמכים על דברי הביאור"ל תנ"ז ד"ה והסל ואכ"מ) ודאי אינו בכלל דהמפריש מעיסה על חברתה.

עוד כתב, שלפי דבריי בפירות טמאים א"א להפריש מזה"ל. לא עלה כן ע"ד שכל שהוא מפריש כדינו נפטר.

עוד כתב, שבש"ע פסק שמפרישים בזה"ל כזית ומאיידך פסק ששרי להפריש משלו על של חבירו הרי שמהני כזית על של חבירו. ראוי להקדים שמן המחבר לא כתב כן, ואדרבה סתימת הרמב"ם והש"ע שאף בזה"ל מפרישים אחד ממ"ח (ועמדו בזה רברוואת מ"ש מתרומה וחרמי בה"ב בזה"ל וכו'), אמנם הרמ"א כתב שמפרישים כזית, ופה קמה שאלתו וגם ניצבה. ובאמת כבר טרם כתבי העריני ע"ז ידידנו הרב בורבסקי (ולא יכלתי להאריך עקב מגבלות הגליון). ובאמת אין כאן הסגה כלל כי חלת חו"ל עיקר שיעורה במשהוא לזכר בעלמא ולכן לא שייך שם כל דברי, ופוסקי אשכנז הקדמונים נקטו בפשיטות שכלל דברי הרמ"א בהלכות חלה נסובים על חלת חו"ל.

(ומש"כ שאין לדרוש טעמא דקרא וכו' הנה קדמאי דרשו ודרשו כה"ג גבי מימרא דכוותיא דשמואל דהקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ דה"מ בבעלים אבל באחר לא אין סברא שיוכל לחלל של חבירו וכו').

כ"ז כתבתי לקושטא דמילתא, ברם עיקר מוצא דבריי היה ממה שלא נמצא תקנה קלה כזו בדברי הקדמונים להציל טועי ומוטעי ושוגי עמך ישראל מעוון מיתה, ועוד כמה ראיות עמדי, ותליתי הדבר בדברי הרי"ד, אמנם אחר שעלה הנדון עתה על שולחן מלכים לזכר הדברים והניפו בהם חו"ר ידם רוממה, עלה בידינו לבאר ד"ז באו"א, ואכתבנו באחד הגיליונות הבאים א"ה.

בענין מגש החלות

הרב פטרפרינד כתב שמגש החלות הוא מעשה שולחן, והשיגו עליו מדברי היד אפרים גבי שולחן שעורכים עליו העיסה. וכמדומה שאין משם השגה, שהמגש עיקרו בא רק להגן על השולחן מפני פגירת הסכין והר"ז דומה לכפפת הברזל שנותנים שוחטי הבקר על ידם לשמירת היד מפני הסכין שודאי פטור מן הטבילה (ואמנם בזה קיל טפי שגם אינו בשעת הסעודה) משא"כ שולחן שעורכים עליו שדומה טפי לכלי להכנת האוכל.

לזכות ר' נתנאל יוסף בן שהלה ואיילת בת סימה שירין
זכות התורה תעמוד להם
להיפקד בקרוב בדורות ישרים מבורכים